

Рабцава С.В.

Публіцыстычны стыль з мэтай уздзеяння на адрасата выкарыстоўвае вялікую колькасць лексічных адзінак з эмацыянальна-ацэначным значэннем. Для надання словам дадатковай эмацыянальнай канатацыі выкарыстоўваецца шырокае кола спецыялізаваных сродкаў, прадстаўленых у беларускай мове. У ліку іх у першую чаргу трэба назваць суфіксы суб'ектыўнай ацэнкі, з дапамогай якіх выражаюцца стануочыя або адмоўныя адносіны да прадмета размовы. Аднак не трэба забываць, што і аснова слова, і яго ўнутраная форма ў большай ці меншай ступені ўдзельнічаюць у фарміраванні эмацыянальнай ацэнкі. Аснова, перш за ўсё корань як галоўная яе частка, выступаюць у слове носбітам яго лексічнага значэння. Да лексічных паказчыкаў эмацыянальнасці трэба аднесці вытворныя асновы з рознай ступенню структурнай чынімасці і семантычнай матываванасці [1, 94].

Аналіз моўнага матэрыялу дае падставы вылучыць розныя віды лексічных адзінак з эмацыянальнай ацэнкай, створанай пры дапамозе лексічных сродкаў.

Да першай групы адносіцца эмацыянальныя словы, утвораныя ад экспрэсіўных асноў пры дапамозе афіксаў. Напрыклад, *паганец, зласлівец, пляткар, злыдзень* і інш. *Раніцай трэба было несці свой галаўны боль на працу, паспяваючы зауважыць у горадзе мноства гультаяў...* [2, 231].

У гэтых намінацыйных адзінках паказчыкам ацэнкі з'яўляюцца не столькі афіксы, колькі вытворныя асновы.

Да другой групы варта аднесці словы, утвораныя ад эмацыянальных лексічных адзінак без дапамогі экспрэсіўных афіксаў. Гэта адзінкі з метафарычнымі асновамі, так званыя словаўтваральныя метафары, атрыманыя ў выніку згортвання свабоднага або фразеалагічнага словазлучэння. Напрыклад, *губашлёп, пустазвон, пустамеля, працалюб, зубаскал, адналюб* і інш. *У час службы ў войску генералу прыйшлося адкрыць новы спосаб падзелу ўсіх людзей на "губашлёпаў і свіней"*. [2, 264].

У публіцыстычных творах часта сустракаюцца так званыя словаўтваральныя ідыёмы. Яны ўтвораны на аснове словаўтваральных метафар і адрозніваюцца больш песнай семантычнай, структурнай спаянасцю кампанентаў. Напрыклад, *галавацяп, жываглот, людаед, тугадум* і інш. *Калі б не ўплыву нацыянальнага нігілізму, бяспамяцтва і самаедства, магло б быць і лепей*. [2,227].

Такім чынам, прыведзены вышэй матэрыял дае магчымасць зрабіць вывад, што паміж лексічнай формай і яго зместам існуе цесная сувязь. Можна заўважыць, што пры дапамозе лексічных сродкаў утвараюцца часцей намінатыўныя адзінкі з адмоўнай ацэнкай, адценнем зневажальнасці, іроніі.

Не трэба забываць, што вялікі ўплыў на эмацыянальную лексіку аказвае кантэкст, экспрэсіўнасць выказвання. Таму варта звярнуць увагу на лексіка-семантычныя паказчыкі эмацыянальнасці, якія ўтвараюць лексічныя адзінкі з адгрэнтнай ацэнкай. Аналіз фактычнага матэрыялу сведчыць аб тым, што паказчыкам эмацыянальнасці можа служыць метафарычны перанос назвы з аднаго прадмета на другі, інакш кажучы, семантычная матываванасць. Такія словы не маюць фармальных прымет, аднак валодаюць яркай экспрэсіяй. Даволі часта ў публіцыстычных творах адбываецца перанос назваў жывёл, птушак, раслін на асобу чалавека. Пры гэтым ствараюцца яскравыя вобразныя характарыстыкі фізічных, псіхалагічных і іншых яго прымет. Напрыклад, *звер, воўк, сабака, карова, дуб, бочка* і інш. *Прыйдзе час, калі чалавек чалавеку перастане быць воўкам.* [3, 252].

Нярэдка назвы канкрэтных прадметаў пераносяцца на назвы адцягненых паняццяў. Напрыклад, *хлеў, нара, заканурак* і інш. *Чалавек уласнаручна загнаў сябе ў самы брыдкі заканурак жыцця...* [2, 266].

У публіцыстыцы даволі часта рэаліі свету, прыроды характарызуюць спецыяльныя умовы жыцця, асяроддзя чалавека. Напрыклад, *багна, дно, вір, яма, смерч, балота* і інш. *Ён хоча пакінуць Радзіму, таму што яна ператварылася ў балота з паўзунамі.* [3, 298].

Да лексіка-семантычных сродкаў стварэння эмацыянальнасці адносіцца таксама прыём выкарыстання высокай, кніжнай лексікі ў зніжаным, іранічным сэнсе. Гэта стварае своеасаблівы экспрэсіўна-стылістычны эффект і служыць сродкам гумару, іроніі, сатыры. Напрыклад, *трагедыя, герой, шэдэўр, гісторыя* і інш. *Гэты "шэдэўр" і апублікую праз пару гадоў; нешта ж у ім ёсць.* [3, 184].

Апраўданае тэмай, зместам і жанрам публіцыстычнага твора спалучэнне адзначаных рознастыльёвых элементаў мовы дапамагае больш ярка, выразна і дакладна выказаць аўтарскія адносіны да прадмета размовы.

Такім чынам, лексіка-семантычныя сродкі стварэння эмацыянальнасці даволі пашыраныя ў сучаснай беларускай публіцыстыцы. Яны ахопліваюць значны пласт эмацыянальна-ацэнчнай лексікі, надаюць ёй выразную экспрэсію і вобразнасць і ўтвараюць, у асноўным, адзінкі з пярэатыўнай ацэнкай.

Літаратура:

1. Лукьянова Н.А. Экспрессивная лексика разговорного употребления. Н., 1986.
2. Дзеяслоў №1, 2002.
3. Польшыя №9, 2000.